

Sygn. akt I Ns 497/18

POSTANOWIENIE

Dnia 11 stycznia 2019 roku

Sąd Rejonowy dla Łodzi – Widzewa w Łodzi Wydział I Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: sędzia SR Wioletta Sychniak

Protokolant: staż. Ewelina Arkit

po rozpoznaniu w dniu 4 stycznia 2019 roku na rozprawie

sprawy z wniosku G. K.

z udziałem H. S., (...) Bank S.A. w W.

o zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku po T. S. (1)

postanawia:

oddalić wniosek.

Sygn. akt I Ns 497/18

UZASADNIENIE

We wniosku złożonym 8 maja 2018 roku G. K., reprezentowana przez pełnomocnika w osobie adwokata, wniosła o zatwierdzenie przez Sąd uchylenia się przez nią od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku po T. S. (1), złożonego przez notariuszem w dniu 17 listopada 2016 roku oraz o przyjęcie od wnioskodawczynie oświadczenia o przyjęciu spadku po T. S. (1) z dobrodziejstwem inwentarza. Jako uczestnicy zostali wskazani H. S., P. F. oraz (...) Bank S.A. w W..

W uzasadnieniu wskazano, że T. S. (1) zmarł 26 maja 2016 roku w Ł.. Pozostawił po sobie dwa testamenty. W obu powołał do całego spadku wnioskodawczynię, a w drugim nadto wydziedziczył H. S. i T. S. (2). W dniu 17 listopada 2016 roku wnioskodawczynie złożyła oświadczenie o odrzuceniu spadku po T. S. (1). Pozostawała ona w błędzie co do treści oświadczenia, jako że odrzuciła spadek z obu testamentów, podczas gdy chciała odrzucić spadek z pierwszego testamentu, a przyjąć spadek z dobrodziejstwem inwentarza z drugiego testamentu. Wnioskodawczynie mająca tylko podstawową wiedzę na temat prawa spadkowego sądziła, że konieczne jest odrzucenie spadku przypadającego jej z mocy wcześniejszego testamentu, aby powołanie do spadku i wydziedziczenie zawarte w drugim testamencie było w pełni skuteczne. **/wniosek k. 3-5/**

Na rozprawie w dniu 4 stycznia 2019 roku uczestniczka H. S. wniosła o oddalenie wniosku. Uczestniczka uważa, że to ona powinna dziedziczyć po mężu. Pozostali uczestnicy nie zajęli stanowisk w sprawie.

/protokół skrócony k. 27 – 28, znacznik czasowy: 00:02:04 i 00:37:49/

Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny:

T. S. (1), ostatnio zamieszkała w Ł., przy ul. (...), zmarł w dniu 23 maja 2016 roku. Pozostawił żonę H. S. i wnuka – P. F.. Syn spadkodawcy, T. S. (2), zmarł 2 stycznia 2013 roku.

/odpisy skrócone aktów zgonu k.5 i 6 – w załączonych aktach I Ns 593/17, postanowienie z dnia 1.12.2015 r. o w załączonych aktach I Ns 1580/16/

T. S. (1) przed śmiercią pozostawał z żoną w faktycznej separacji, zamieszkiwał przy ul. (...) wraz z G. K..

Wnioskodawczyni nadal zamieszkuje na nieruchomości przy ul. (...). Jest to nieruchomość, która stanowiła własność T. S. (1). Znajduje się na niej drewniany dom, składający się z pokoju i kuchni.

/bezsporne, zeznania wnioskodawczyni k. 27-28, znacznik czasowy 00:19:02-00:30:46/

W dniu 26 stycznia 2007 roku T. S. (1) sporządził przed notariuszem P. M. testament w formie aktu notarialnego, w którym do całości spadku powołał G. K..

Testament – na wniosek G. K. - został otwarty i ogłoszony w dniu 17 listopada 2016 roku przez notariusza R. J. za nr rep. A 4022/2016.

/protokół otwarcia i ogłoszenia testamentu k. 3-4 – w załączonych aktach I Ns 1760/16/

W dniu 21 czerwca 2010 roku spadkodawca sporządził testament własnoręczny, w którym jako jedyną spadkobierczynię ustanowił G. K., a ponadto wydziedziczył swoją żonę H. S. i syna T. S. (2).

Testament – na wniosek G. K. - został otwarty i ogłoszony w dniu 17 listopada 2016 roku przez notariusza R. J. za nr rep. A 4025/2016.

/protokół otwarcia i ogłoszenia testamentu k. 3-4 – w zał. aktach I Ns 1758/16/

W dniu 17 listopada 2016 roku wnioskodawczyni złożyła przez notariuszem R. J. (rep. A nr 4028/2016) oświadczenie o odrzuceniu w całości przypadającego jej spadku po T. S. (1). Notariusz udzielił wnioskodawczyni pouczenia m.in. co do treści art. 931-934, 1012-1024 i 1030-1034³ k.c. oraz art. 627-644 k.p.c. Notariusz odczytał wnioskodawczyni akt notarialny.

/przesłuchanie wnioskodawczyni k. 27 – 28 znacznik czasowy 00:19:02 – 00:30:46, protokół przyjęcia oświadczenia k. 3-5 – w załączonych aktach I Ns 1759/16/

Na rozprawie w dniu 4 stycznia 2019 roku G. K. złożyła oświadczenie o przyjęciu z dobrodziejstwem inwentarza spadku po T. S. (1) przypadającego jej z testamentu własnoręcznego sporządzonego przez spadkodawcę w 2010 roku. Oświadczyła też, że nie zmienia swojego oświadczenia o odrzuceniu spadku przypadającego jej z testamentu notarialnego sporządzonego w 2007 roku.

/protokół k. 27, znacznik czasowy 00:03:45-00:17:12, załącznik do protokołu k. 26/

Sąd Rejonowy zważył, co następuje:

Podstawą prawną żądania wnioskodawczyni zatwierdzenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku, złożonego pod wpływem błędu, jest art. 1019 k.c.

Zgodnie z art. 1019 § 1 k.c. jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby, stosuje się przepisy o wadach oświadczenia woli z następującymi zmianami:

- a) uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia powinno nastąpić przed sądem;
- b) spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca.

Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zatwierdzenia przez sąd (art. 1019 § 3 k.c.).

Z przytoczonego przepisu wynika wprost, że spadkobierca powinien złożyć dwa oświadczenia:

- oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia złożonego pod wpływem błędu lub groźby,
- oświadczenie o przyjęciu spadku lub o odrzuceniu spadku.

W przedmiotowej sprawie, mimo wnioskowania o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku po T. S. (1), wnioskodawczyni nie złożyła pierwszego w wyżej wymienionych oświadczeń. Na rozprawie w dniu 4 stycznia 2019 roku złożyła oświadczenie o przyjęciu spadku, jednakże nie dopełniła obowiązku złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku po T. S. (1), złożonego w dniu 17 listopada 2016 roku. Zgodnie z treścią wyżej przytoczonego art. 1019 k.c., takie oświadczenie w pierwszej kolejności musi zostać złożone przed sądem, który następnie rozstrzyga o jego zatwierdzeniu bądź nie. G. K. nie złożyła przed sądem wymaganego oświadczenia, wobec czego rozstrzygnięcie o jego ewentualnej akceptacji bądź nie jest bezprzedmiotowe (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2014 r. II CSK 410/13, LEX nr 1491256).

W postępowaniu sądowym inicjatywa procesowa należy do uczestników postępowania, nie zaś do sądu. To na uczestnikach spoczywa obowiązek składania wniosków dowodowych oraz oświadczeń, a także dokonywania wszelkich czynności mających na celu ochronę ich interesu prawnego. Zważywszy na fakt, że nie wszyscy uczestnicy postępowania muszą posiadać niezbędną wiedzę prawną a także możliwość adekwatnej obrony swoich interesów, na mocy art. 5 k.p.c. w razie uzasadnionej potrzeby sąd może udzielić stronom i uczestnikom postępowania występującym w sprawie bez adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub radcy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych. Udzielanie stronie przez sąd pouczeń co do czynności procesowych w toku postępowania można uznać za uzasadnione w celu zapewnienia równości stron wtedy, gdy sąd stwierdzi, że strona jest nieporadna, gdy napotyka na niezależne od niej trudności lub przeszkody, które mogłyby prowadzić do niekorzystnego dla niej wyniku sprawy. Fakt udzielania pouczeń nie może naruszać bezstronności sądu ani nakładać na niego obowiązków związanych z reprezentowaniem strony (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 12 września 2014 r. I CZ 55/14, z dnia 27 czerwca 2013 r. III CZ 33/13, wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 9 stycznia 1998 r. I ACa 345/97).

W przedmiotowej sprawie wnioskodawczyni reprezentowana była przez profesjonalnego pełnomocnika w osobie adwokata. To zwalniało Sąd z obowiązku udzielania wnioskodawczyni pouczeń w kwestii składania odpowiednich oświadczeń przed sądem, bo obowiązek ten spoczywał na jej pełnomocniku. Wynikająca z art. 5 k.p.c. powinność sądu udzielania potrzebnych wskazówek co do czynności procesowych oraz pouczeń o skutkach prawnych tych czynności i skutkach zaniedbań nie obejmuje sytuacji, gdy strony i uczestnicy postępowania występują w sprawie z adwokatem lub radcą prawnym (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 25 kwietnia 2002 r. II UZ 18/02, z dnia 4 listopada 2003 r. II UZ 88/03, z dnia 9 grudnia 1999 r. III CKN 1061/99, z dnia 22 marca 1999 r. III CKN 1215/98).

Podkreślenia wymaga, że samo złożenie wniosku o uchylenie się od skutków złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku pod wpływem błędu, nie zastępuje oświadczenia wymaganego w tym względzie. Wspierając się argumentacją Sądu Najwyższego, zawartą w postanowieniu z 12 kwietnia 2018 roku (II CSK 485/17, Lex nr 2490044), należy przypomnieć, że „Wniesienie sprawy o uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia nie stanowi o uchyleniu się od skutków braku oświadczenia w rozumieniu przepisu art. 1019 § 2 k.c., bowiem jest to jedynie czynność procesowa, zaś wskazane oświadczenia są czynnościami materialno - prawnymi, dla których została zastrzeżona szczególna forma. Oświadczenia, o których mowa w art. 1019 § 1 i 2 k.c., w celu zachowania terminu mogą zostać odebrane przez sąd do protokołu sądowego po wniesieniu sprawy o uchylenie się od skutków prawnych braku oświadczenia o odrzuceniu spadku, ale jeszcze przed przeprowadzeniem rozprawy w przedmiocie zatwierdzenia uchylenia się

od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku. (...) Skutki prawne złożenia tych oświadczeń powstają w dacie odebrania ich przez sąd do protokołu sądowego lub w dacie poświadczenia przez sąd podpisu spadkodawcy na piśmie zawierającym oświadczenie o uchyleniu się”.

Mając na uwadze powyższe, wniosek podlegał oddaleniu, ponieważ wnioskodawczyni nie złożyła oświadczenia, które mogłoby być przedmiotem oceny oraz zatwierdzenia (lub nie) przez sąd.

Warta rozważenia jest również kwestia prezentowanego przez wnioskodawczynię stanowiska co do możliwości odrzucenia spadku z jednego testamentu i przyjęcia spadku z drugiego.

Zgodnie z art. 926 par. 1 k.c. powołanie do spadku wynika z ustawy albo z testamentu. Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą (§ 2). Jak wskazuje art. 941 k.c., rozrządzić majątkiem na wypadek śmierci można jedynie przez testament. Spadkodawca może sporządzić wiele testamentów. Jeżeli spadkodawca sporządził nowy testament nie zaznaczając w nim, że poprzedni odwołuje, ulegają odwołaniu tylko te postanowienia poprzedniego testamentu, których nie można pogodzić z treścią nowego testamentu (art. 947 k.c.). Jeżeli istnieje wiele tożsamyh w treści testamentów, wówczas wszystkie te testamenty są jednakowo skuteczne (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 1972 r. I CR 403/72).

Przekładając powyższe rozważania na grunt przedmiotowej sprawy, nie powinien budzić wątpliwości fakt, że oba sporządzone przez T. S. (1) testamenty są ważne i skuteczne. Pierwszy z testamentów, sporządzony w 2007 roku nie został odwołany ani wprost, ani w sposób dorozumiany, jako że zawierają powołanie do całości spadku tej samej osoby. Zawarcie w późniejszym testamencie decyzji spadkodawcy o wydziedziczeniu żony i syna nie pozostaje w sprzeczności z żadnym postanowieniem zawartym w pierwszym testamencie.

Co do zasady, oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku obejmują całość przypadającego spadkobiercy udziału w spadku. Kodeks cywilny zawiera zamknięty katalog sytuacji, w których możliwe jest odmienne rozporządzanie częściami przypadającego spadku. Zgodnie z art. 1022 k.c. spadkobierca powołany do spadku zarówno z mocy testamentu, jak i z mocy ustawy może spadek odrzucić jako spadkobierca testamentowy, a przyjąć spadek jako spadkobierca ustawowy. Art. 1014 k.c. stanowi, że przyjęcie lub odrzucenie udziału spadkowego przypadającego spadkobiercy z tytułu podstawienia może nastąpić niezależnie od przyjęcia lub odrzucenia udziału spadkowego, który temu spadkobiercy przypada z innego tytułu (§ 1). Spadkobierca może także odrzucić udział spadkowy przypadający mu z tytułu przyrostu, a przyjąć udział przypadający mu jako spadkobiercy powołanemu (§ 2). Jednakże poza powyższymi sytuacjami spadkobierca nie może spadku częściowo przyjąć, a częściowo odrzucić (§ 3). Nie istnieje zatem możliwość przyjęcia spadku z jednego testamentu, a odrzucenie spadku z innego, jeżeli we wszystkich testamentach spadkobierca został powołany do całości spadku.

Na gruncie prawa cywilnego wyszczególnia się dwa rodzaje dziedziczenia – ustawowe („z ustawy”) i testamentowe („z testamentu”). Należy jednak zauważyć, że tak jak przy dziedziczeniu ustawowym „ustawa” nie oznacza jedynie kodeksu cywilnego, ale całokształt porządku prawnego, tak i „testament” nie oznacza poszczególnych dokumentów sporządzonych przez spadkodawcę, ale całokształt rozporządzeń spadkowych zawartych w jednym bądź wielu dokumentach. Jeżeli powołanie spadkobiercy oparte jest na więcej niż jednym testamencie, przyjęcie lub odrzucenie dotyczy całości jego powołania testamentowego, a nie poszczególnych rozporządzeń zawartych w różnych dokumentach. (Art. 1022 kc [w:] Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088 red. prof. dr hab. Krzysztof Pietrzykowski). Tytułem powołania do spadku nie jest bowiem konkretny testament (w znaczeniu dokumentu), ale **ogół sytuacji prawnej**, wynikającej z powołania do spadku w testamencie. (Art. 1014 [w:] Komentarz do ustawy Kodeks Cywilny Bogudar Kordasiewicz 2015). Zatem mimo istnienia wielu dokumentów zawierających rozporządzenia testamentowe, oświadczenie o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku „z testamentu” obejmuje wszystkie rozporządzenia dotyczące całokształtu sytuacji prawnej wynikającej z dziedziczenia testamentowego. Nie można zatem odrzucić spadku z jednego testamentu, a przyjąć z drugiego, zwłaszcza jeżeli w obu testamentach wnioskodawczyni została powołana do całości spadku. W momencie otwarcia spadku bowiem bez znaczenia pozostaje,

ile testamentów sporządził spadkodawca – one wszystkie tworzą niepodzielną całość określaną mianem dziedziczenia testamentowego.

W związku z powyższym stanowisko wnioskodawczyni, zgodnie z którym złożyła oświadczenie o odrzuceniu spadku po T. S. (1) pod wpływem błędu, jako że chciała odrzucić spadek z testamentu notarialnego, a przyjąć z testamentu własnoręcznego, jest bezzasadne. O błędzie przy składaniu takiego oświadczenia można mówić jedynie, gdy jest on istotny i prawnie doniosły. Oznacza to, że gdyby składający oświadczenie nie pozostawał pod wpływem błędu, złożył by oświadczenie o innej treści (Art. 1019 kc [w:] Kodeks cywilny. Komentarz; red. Dr hab. Konrad Osajda, Legalis 2018). W przedmiotowej sprawie „błąd” miał polegać na mylnym przekonaniu wnioskodawczyni, że odrzuciła spadek z jednego testamentu, a przyjęła z późniejszego podczas, gdy faktycznie odrzuciła spadek w całości. Zmiana oświadczenia spadkowego zgodnie z jej wolą polegałaby na właśnie takim sformułowaniu swojej woli, jak zostało wskazane w oświadczeniu złożonym na rozprawie w dniu 4 stycznia 2019 roku. Jednakże, jak zostało wskazane powyżej, takie oświadczenie jest niedopuszczalne na gruncie prawa spadkowego. Nie można zatem zakwalifikować błędnego przeświadczenia wnioskodawczyni jako istotny i prawnie doniosły błąd spełniający przesłanki z art. 1019 k.c., ponieważ wnioskodawczyni nie byłaby w stanie złożyć skutecznego oświadczenia o określonej przez siebie treści nawet, gdyby nie działała pod wpływem opisywanego przez siebie „błędu”.

Nie można też zgodzić się z wnioskodawczynią, że testament własnoręczny (późniejszy) był dla niej korzystniejszy. Obydwa testamenty kształtowały jej sytuację prawną – jako spadkobierczyni testamentowej – identycznie, bo w obu została powołana do całości spadku. Postanowienie o wydziedziczeniu nie odnosi się do osoby wnioskodawczyni, lecz spadkobierców ustawowych.

Wreszcie niewiarygodne są twierdzenia i zeznania wnioskodawczyni o istnieniu wskazywanego przez nią błędu. Z treści aktu notarialnego, zawierającego jej oświadczenie o odrzuceniu spadku wynika, że notariusz pouczył ją o skutkach odrzucenia spadku. W niniejszej sprawie nie został przedstawiony żaden dowód, który by podważył prawdziwość zapisu w akcie o udzielonym wnioskodawczyni pouczeniu. Udzielenie pouczenia m.in. co do treści art. 1012 -1024 k.c., jak i odczytanie aktu dawało wnioskodawczyni niezbędną wiedzę rodzaju i skutkach składanego oświadczenia.

Uwzględniając powyższe, Sąd oddalił wniosek jako niezasadny.